

GLOBALNE LEKCJE DLA ZRÓWNOWAŻONEGO ŚWIATA

V. SYTUACJA UCHODźCÓW I UCHODźCZYŃ
W POLSCE I NA ŚWIECIE

Wydawca:

Stowarzyszenie Amnesty International
Plac Lelewela 8, 01-624 Warszawa
www.amnesty.org.pl

Autorki i autorzy:

- I. Wybrane współzależności globalne w kontekście praw człowieka i zrównoważonego rozwoju
– Mariola Romel-Kosiedowska
- II. Wyzwania współczesnego świata na przykładzie ubóstwa kobiet w Somalii
– Iwona Pieronek-Tokarz
- III. Ja migruję, ty smakujesz, my kupujemy. Jak nasze codzienne decyzje wpływają na życie ludzi na całym świecie
– Beata Bukalska
- IV. Migracje – przyczyny, skutki, formy pomocy w kontekście Celów Zrównoważonego Rozwoju
– Monika Komisarczyk
- V. Sytuacja uchodźców i uchodźczyń w Polsce i na świecie
– Filip Jach
- VI. Zmiany klimatu a migracje i prawa człowieka
– Justyna Kuzar i Elżbieta Świdrowska

Redakcja merytoryczna:

Elżbieta Kielak, Katarzyna Salejko, Elżbieta Świdrowska

Korekta językowa:

Zuzanna Żółtowska

Copyright by Stowarzyszenie Amnesty International

Warszawa 2020

Publikacja powstała w ramach projektu *START THE CHANGE! Działaj lokalnie, zmieniaj globalnie* CSO-LA/2017/388-169 dzięki finansowaniu i wsparciu Unii Europejskiej. Wyrażone w niniejszym dokumencie poglądy i opinie należą do autorów i autorek tekstów i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy i stanowiska Komisji Europejskiej.

W całym tekście zastosowano język równościowy, nazywany też włączającym. Jego celem jest podkreślenie obecności i włączenie perspektyw osób z grup marginalizowanych, a także tworzenie bardziej sprawiedliwych i włączających norm językowych, które odzwierciedlają różnorodność świata.

Wstęp

Drogie Nauczycielki i Edukatorzy! Szanowni Nauczyciele i Edukatorzy!

Z wielką przyjemnością prezentujemy pakiet sześciu *Globalnych lekcji na rzecz zrównoważonego świata*.

Globalne lekcje zabierają młodych ludzi w edukacyjną podróż w głąb tematyki wyzwań współczesnego świata, zrównoważonego rozwoju, praw człowieka oraz migracji. Każda lekcja to trzy warsztaty, do których przygotowane zostały szczegółowe scenariusze. To, co wyróżnia prezentowane materiały, to stopniowe wprowadzanie uczniów i uczennic w daną problematykę, przy jednoczesnym przekazywaniu im wiedzy na temat globalnych nierówności. W ramach zajęć młodzież zdobywa też podstawowe umiejętności prowadzenia lokalnych działań na rzecz zrównoważonego rozwoju i praw człowieka, a także kształtuje postawy otwartości i szacunku dla innych ludzi, bez względu na to, kim są, gdzie mieszkają i w co wierzą.

Globalne lekcje dla zrównoważonego świata to efekt trzyletniej współpracy nauczycieli i nauczycielek oraz edukatorów i edukatorek związanych ze Stowarzyszeniem Amnesty International i zaangażowanych w międzynarodowy projekt *START THE CHANGE! Działaj lokalnie, zmieniaj globalnie*. Wszystkie te osoby pracują z młodzieżą o różnorodnych potrzebach edukacyjnych, w różnych kontekstach, zarówno w ramach edukacji formalnej, jak i pozaformalnej. W scenariuszach globalnych lekcji prezentują swój unikalny punkt widzenia i swój autorski pomysł na to, jak zaangażować młodzież w działania na rzecz lepszego, bardziej sprawiedliwego świata dla wszystkich ludzi. Mam nadzieję, że globalne lekcje staną się inspiracją do prowadzenia własnych działań edukacyjnych promujących ideę zrównoważonego rozwoju i wartości praw człowieka.

Katarzyna Salejko

Koordynatorka projektu *START THE CHANGE! Działaj lokalnie, zmieniaj globalnie*

Jak korzystać z *Globalnych lekcji na rzecz zrównoważonego świata*?

Sześć scenariuszy globalnych lekcji to propozycje ćwiczeń warsztatowych poświęconych różnym aspektom problematyki zrównoważonego rozwoju, praw człowieka i migracji. Każda globalna lekcja została opracowana w taki sposób, by w ramach kolejnych warsztatów młodzież pogłębiała swoją wiedzę i nabierała motywacji do podjęcia własnych działań, które wprowadzą pozytywną zmianę na świecie. Nic nie stoi na przeszkodzie, by ze scenariuszami trochę poeksperymentować. Można zmienić kolejność wybranych ćwiczeń w ramach danej lekcji, ograniczyć ich liczbę lub stworzyć własny warsztat na podstawie ćwiczeń z różnych globalnych lekcji i innych materiałów edukacyjnych. Pamiętajcie jednak, żeby zawsze dostosowywać scenariusz warsztatu do aktualnych potrzeb i możliwości młodych ludzi, z którymi pracujecie.

SYTUACJA UCHODźCÓW I UCHODźCZYŃ W POLSCE I NA ŚWIECIE

Niniejsza ścieżka globalnych lekcji porusza tematy uchodźstwa i migracji. Celem wszystkich trzech warsztatów jest rozwijanie w młodzieży kompetencji i cech kluczowych w dzisiejszym świecie – umiejętności dyskusji, dociekliwości, krytycznego myślenia, zdolności do empatii. Ich zamiarem jest także dekonstrukcja krzywdzących stereotypów dotyczących uchodźców i uchodźczyń.

Pierwszy warsztat przybliży uczniom i uczennicom podstawowe terminy dotyczące praw człowieka, migracji i uchodźstwa oraz pozwoli im dostrzec społeczny wymiar uchodźstwa. Drugi prezentuje sytuację uchodźców i uchodźczyń w Polsce i na świecie. Daje uczestnikom i uczestniczkom możliwość stania się na chwilę kimś innym – uchodźcą lub uchodźczynią – i doświadczenia w pewnym stopniu związanych z tym trudności. W tym scenariuszu położono nacisk na prawa człowieka, które niejednokrotnie są w stosunku do uchodźczyń i uchodźców łamane. Celem ostatniego warsztatu jest zachęcenie młodych ludzi do aktywnego działania na rzecz osób z doświadczeniem uchodźczym.

Cele:

- ✕ Zapoznasz uczniów i uczennice z sytuacją uchodźców i uchodźczyń w Polsce i na świecie.
- ✕ Pozwolisz młodym ludziom rozwinąć umiejętności prowadzenia dyskusji, krytycznego myślenia i analizy przekazów medialnych oraz empatię.
- ✕ Przekażesz klasie wiedzę z zakresu regulacji prawnych dotyczących uchodźców i uchodźczyń w Polsce.
- ✕ Zachęcisz uczestników i uczestniczki zajęć do działania na rzecz osób mierzących się z problemem uchodźstwa.

KLUCZOWE POJĘCIA: prawa człowieka, migracje, uchodźstwo

CZAS TRWANIA: 3 x 90 minut

GRUPA WIEKOWA: 14–18 lat

PRZEDMIOTY: WOS, geografia, godzina wychowawcza, element programu wychowawczo-profilaktycznego

REALIZOWANE ELEMENTY PODSTAWY PROGRAMOWEJ:

III etap edukacyjny – liceum/technikum

GEOGRAFIA

zakres podstawowy – wymagania ogólne: II.5;

wymagania szczegółowe: VII.3, VIII.6, VIII.8

zakres rozszerzony – wymagania szczegółowe: VII.3, XXI.1, XXI.3, XXI.8

WOS

zakres podstawowy – wymagania ogólne: I.1, II.3, III.3; wymagania szczegółowe: VII.1

zakres rozszerzony – wymagania ogólne: I.1, I.2, I.6, II.1, II.6; wymagania szczegółowe: I.6, I.10, III.6, III.9

III etap edukacyjny – branżowa szkoła I stopnia

GEOGRAFIA

wymagania ogólne: 1, 2, 3; wymagania szczegółowe: I.1, I.3, II.1

WOS

wymagania ogólne: 1, 6; wymagania szczegółowe: V.2, VI.4

ZANIM ZACZNIESZ:

- ✕ Zadbaj o zintegrowanie osób uczestniczących w zajęciach i ustalenie zasad współpracy. Pomoże to zbudować atmosferę bezpieczeństwa.
- ✕ W celu wzmocnienia przekazu globalnych lekcji możesz wcześniej zrobić warsztat o krytycznej analizie przekazów medialnych. Odpowiedni scenariusz znajdziesz w publikacji *Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi* wydanej przez Stowarzyszenie Amnesty International.
- ✕ Zapoznaj się z proponowanymi pomocami merytorycznymi. Ułatwi ci to pracę oraz przygotuje na trudne pytania uczestników i uczestniczek zajęć.

POMOCE MERYTORYCZNE I DYDAKTYCZNE DLA OSOBY PROWADZĄCEJ:

- ✂ Stowarzyszenie Amnesty International, *Szanuj moje prawa, szanuj moją godność. Moduł IV – prawa uchodźców, uchodźczyń, migrantów i migrantek*, 2018, https://amnesty.org.pl/wp-content/uploads/2019/09/Amnesty_modul-4-prawa-uchodzcow-uchodzczyzn.pdf, dostęp: 20.08.2020.
- ✂ Stowarzyszenie Amnesty International, *Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi*, 2017, <https://amnesty.org.pl/wp-content/uploads/2016/07/Wszyscy-ludzie-rodza-sie-wolni-i-rowni-pakiet-materialow-edukacji-praw-czlowieka.pdf>, dostęp: 20.08.2020.
- ✂ Centrum Edukacji Obywatelskiej, *Rozmawiajmy o uchodźcach. Migracje i wielokulturowość*, 2016, https://migracje.ceo.org.pl/sites/migracje.ceo.org.pl/files/uch_men_publicacja_www.pdf, dostęp: 20.08.2020.
- ✂ Stowarzyszenie Amnesty International, *Kampania WITAMY: Niezbędnik dla aktywistów i aktywistek oraz edukatorów i edukatorek*, 2018, https://amnesty.org.pl/wp-content/uploads/2017/03/K.witamy_net2.pdf, dostęp: 20.08.2020.
- ✂ Stowarzyszenie Praktyków Dramy STOP-KLATKA, *Drama w edukacji o uchodźcach i uchodźczyniach. Scenariusze zajęć do pracy w szkołach*, 2016, <http://stop-klatka.org.pl/nowe-publicacje-do-pobrania/>, dostęp: 20.08.2020.
- ✂ Centrum Edukacji Obywatelskiej, *Klub dobrej rozmowy. Przewodnik dla młodzieży*, 2017, <https://ceo.org.pl/publikacje/edukacja-globalna-i-ekologiczna/punkty-widzenia-klub-dobrej-rozmowy-przewodnik-dla>, dostęp: 20.08.2020.
- ✂ Helsińska Fundacja Praw Człowieka, *Dostęp do procedury azylowej na zewnętrznych granicach Polski. Stan obecny i wyzwania na przyszłość*, 2019, <http://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2019/04/Dost%C4%99p-do-procedury-azylowej-v2.pdf>, dostęp: 20.08.2020.
- ✂ Strona internetowa: <http://uchodzczy.info>, dostęp: 20.08.2020.
- ✂ Strona internetowa Urzędu do spraw Cudzoziemców: <https://udsc.gov.pl>, dostęp: 20.08.2020.

WARSZTAT 1.

ZJAWISKO UCHODŹSTWA NA ŚWIECIE

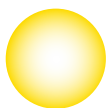
PO ZAJĘCIACH UCZEŃ/UCZENNICA:

- ✂ zna definicje uchodźcy/uchodźczyni oraz migranta/migrantki;
- ✂ rozumie społeczny wymiar uchodźstwa;
- ✂ rozumie przyczyny konfliktu w Syrii;
- ✂ umie przedstawiać swoje zdanie i argumenty w sposób rzeczowy, z szacunkiem dla opinii innych.

CZAS TRWANIA: 90 minut

MATERIAŁY:

- ✂ markery;
- ✂ flipchart;
- ✂ karteczki post-it;
- ✂ kartki A4;
- ✂ zdjęcia i opisy uchodźców/uchodźczyń (Załącznik 1.);
- ✂ film *Kiedy przestajesz istnieć*, <https://www.youtube.com/watch?v=Zsj89qDt3PI> (dostęp: 20.08.2020).
- ✂ historie osób z doświadczeniem uchodźczym (Załącznik 2.).

Krok 1. Uchodźca czy migrant? Różnice i podobieństwa (25 minut)

1. Przed zajęciami przygotuj cztery duże kartki jak do flipchartu. Na dwóch z nich zapisz słowa: „UCHODŹCA/UCHODŹCZYNI”, a na kolejnych dwóch – „MIGRANT/MIGRANTKA”.
2. Poinformuj młodych ludzi, że to ćwiczenie pomoże im poznać definicję uchodźcy/uchodźczyni.
3. Podziel klasę na cztery grupy (możesz to zrobić przez losowanie karteczek z literami „U” i „M”). Rozdaj grupom kartki. Poproś dwie grupy, aby zapisały swoją definicję uchodźcy/uchodźczyni. Jakie ma cechy, skąd pochodzi, jakie ma problemy itp. Pozostałe dwie grupy powinny opracować definicję migranta/migrantki w ten sam sposób.
4. Poproś osoby uczestniczące w zajęciach, aby w miarę możliwości nie korzystały w trakcie ćwiczenia z Internetu, tylko bazowały na swoich doświadczeniach i przemyśleniach.
5. Gdy młodzi ludzie zapiszą już swoje definicje, poproś grupy, które opracowały definicję uchodźcy/uchodźczyni, o zamienienie się kartkami z grupami pracującymi nad definicją migranta/migrantki. Poproś, aby (jeśli to możliwe) grupy uzupełniły definicje i dodały elementy, których według nich brakuje. Swoje uwagi mogą zapisać na kartkach typu post-it i przykleić je do dużych kartek.
6. Zapytaj grupy, czy widzą jakieś różnice w swoich definicjach. Poproś osoby z grup „uchodźczych” o przeczytanie obu definicji i dodanych elementów na post-itach. Następnie przeczytaj definicję uchodźcy zawartą w konwencji genewskiej:

Uchodźca/uchodźczyni – osoba, która na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem z powodu swojej rasy, religii, narodowości, przekonań politycznych lub przynależności do określonej grupy społecznej zmuszona była opuścić kraj pochodzenia oraz która z powodu tych obaw nie może lub nie chce korzystać z ochrony swojego kraju. Takie osoby migrują do krajów dla nich bezpieczniejszych, gdzie składają wniosek o nadanie statusu uchodźcy, który umożliwia im pozostanie tam oraz skorzystanie z ochrony międzynarodowej zapewnianej uchodźcom.

7. Zapytaj, czy między definicjami zaproponowanymi przez grupy a odczytaną definicją są jakieś różnice; omówcie wspólnie rozbieżności.
8. Podkreśl, że uchodźcy/uchodźczynie muszą w swoich krajach mierzyć się z problemami takimi jak prześladowanie czy dyskryminacja (np. ze względu na kolor skóry, przynależność do określonej grupy etnicznej); że doświadczają przemocy, niejednokrotnie tortur; że często grozi im śmierć; że ich własny kraj nie chroni ich albo nie przestrzega ich praw.
9. Zapytaj uczestników i uczestniczki zajęć:
 - Czy osoba, która jest uchodźcą/uchodźczynią, jest nim/nią, bo został jej nadany taki status, czy może odwrotnie – status został jej nadany, gdyż jest uchodźcą/uchodźczynią (a status ma to jedynie potwierdzić)?

Pytanie ma skłonić uczniów i uczennice do refleksji i dyskusji na temat statusu uchodźcy. Status uchodźcy jest tylko potwierdzeniem stanu, w którym znajdowała się osoba opuszczająca swój dom. Tak więc oficjalne nadanie statusu uchodźcy (będące formą udzielenia ochrony międzynarodowej) jest jedynie formalnością.

10. Następnie odczytaj definicję migranta/migrantki:

Migrant/migrantka – osoba, która dobrowolnie podejmuje decyzję o wyjeździe ze swojego kraju. Motywacji do takiego wyjazdu może być wiele, np. podjęcie pracy bądź studiów, powody rodzinne. Migrant/migrantka sam/sama podejmuje decyzję o wyjeździe, ale też o powrocie do swojego kraju.

11. Porównaj przeczytaną definicję z definicjami zaproponowanymi przez grupy. Upewnij się, że różnica między uchodźcą a migrantem jest jasna dla wszystkich. Zwróć uwagę klasy na to, że uchodźstwo jest formą migracji, ale migracji przymusowej.

12. Możesz zapytać grupę, kim są Ukrainki i Ukraińcy, którzy przyjechali do Polski. Wyjaśnij, że są to w większości migranci i migrantki. Każdego roku status uchodźcy nadawany jest niewielkiej grupie osób z tego kraju, które przyjechały do Polski z powodu toczącego się tam konfliktu zbrojnego.

Przypominaj uczniom i uczennicom, że uchodźcy i uchodźczynie są zmuszeni/zmuszone do opuszczania swoich domów nie tylko z powodów konfliktów zbrojnych. Często odmawia się pomocy ludziom jej potrzebującym dlatego, że w ich kraju nie toczy się wojna. Powodami ucieczek są jednak także dyskryminacja, a więc gorsze traktowanie ze względu na przynależność do określonej grupy społecznej, groźba tortur bądź śmierci. Uświadom uczestnikom i uczestniczkom zajęć, że w Czeczenii ludzie są prześladowani, torturowani i zabijani z powodu swojej orientacji psychoseksualnej.

Źródło: Stowarzyszenie Amnesty International, *Prześladowanie i zabójstwa gejów w Czeczenii*, <https://amnesty.org.pl/przesladowania-i-zabojstwa-gejow-w-czeczenii/>, dostęp: 18.08.2020.

Krok 2. Czy znasz uchodźcę lub uchodźczynię? (20 minut)

Celem pierwszej części tego ćwiczenia jest pokazanie uczniom i uczennicom, że uchodźcy i uchodźczynie to bardzo różnorodna grupa. Osoby z doświadczeniem uchodźczym mogą wyglądać i zachowywać się w różny sposób, mogą różnić się statusem materialnym, wykonywać rozmaite zawody, mieć różny kolor skóry.

1. Podziel uczestników i uczestniczki na grupy, w których będzie od czterech do maksimum sześciu osób.
2. Połóż na środku pomieszczenia zdjęcia (Załącznik 1.), które przedstawiają ludzi o różnym kolorze skóry, różnej płci, w różnym wieku, wykonujących różne zawody. Zadaniem grup jest wybranie tego zdjęcia, które ich zdaniem może przedstawiać uchodźcę lub uchodźczynię. Zespołowe podejmowanie decyzji jest istotne, ale jeśli pracujesz z małą grupą osób, każda z nich może sama wybrać obrazek. Uczniowie i uczennice mogą wybierać te same obrazki. Alternatywnie możesz wyświetlić zdjęcia za pomocą rzutnika.
3. Zapytaj młodych ludzi:
 - Dlaczego wybraliście/wybrałyście akurat tę osobę?
 - Kim może być ta osoba? Jaki zawód wykonuje, gdzie mieszka itp.?
 - Czemu nie wybraliście/wybrałyście innych osób?
 - Kto może zostać uchodźcą/uchodźczynią?

4. Powiedz uczestnikom i uczestniczkom zajęć, że wszystkie te osoby są uchodźcami i uchodźczyniami. Rozdaj młodzieży opisy osób ze zdjęć i poproś o zapoznanie się z nimi.
5. Poproś ochotników o podzielenie się historią dołączoną do zdjęcia. Podsumuj dyskusję, mówiąc, że każdy może zostać uchodźcą/uchodźczynią.
 - Wyświetl filmik *Kiedy przestajesz istnieć*, prezentujący alternatywny bieg historii: to mieszkańcy jednego z państw europejskich są zmuszeni do ucieczki ze swojego kraju.
6. Po projekcji zadaj młodym ludziom pytania:
 - Jak się czujecie po obejrzeniu filmu?
 - Co o nim myślicie?
 - Czy sytuacja przedstawiona na filmie jest realna? Dlaczego tak/nie?
 - Co byście czuli/czuły, gdybyście zostali/zostały zmuszeni/zmuszone do opuszczenia swojego domu?

Krok 3. I ty możesz zostać uchodźcą/uchodźczynią (30 minut)

Druga część ćwiczenia ma charakter dramowy. Pozwoli osobom uczestniczącym na chwilę stać się uchodźcami/uchodźczyniami.

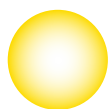
1. Uprzedź młodych ludzi, że kolejne ćwiczenie będzie miało charakter dramowy. Oznacza to, że zadaniem jego uczestników i uczestniczek będzie wejście w rolę. Zaznacz, że jeśli ktoś z jakiegoś powodu nie zechce wziąć udziału w ćwiczeniu, może je jedynie obserwować.
2. Podkreśl, że ćwiczenie dramowe nie jest ćwiczeniem teatralnym. Nie polega na odgrywaniu roli (opartej na opiniach, schematach, stereotypach), ale na wejściu w rolę. Drama polega na byciu sobą, ale w odmiennych warunkach.
3. Podziel klasę na cztery grupy. Każdej rozdaj jedną historię uchodźcy lub uchodźczyny (Załącznik 2.). Zadaniem każdej grupy jest zapoznanie się z opisem historii i przedstawienie sytuacji w niej zawartej za pomocą pomnika. Uczniowie i uczennice dzielą się rolami różnych osób i tworzą ze swoich ciał „pomnik”, który będzie pokazywał moment z życia wybranych uchodźcy lub uchodźczyny. Daj grupom co najmniej kilka minut na przygotowanie. Podpowiedz, że osoby uczestniczące w ćwiczeniu mogą do istniejących opisów dodać pewne fakty czy okoliczności – daj im przestrzeń na własną interpretację zadania.
4. Każda z grup kolejno prezentuje swój pomnik. Osoby, które tworzą pomnik, milczą w czasie, gdy pozostałe mogą okrążyć statuę i poprzez dotyk (położenie ręki na czyimś ramieniu) dać jej tym samym głos – niech zadają pytania konkretnym elementom konstrukcji. Przykładowe pytania:
 - Kim jesteś?
 - Skąd pochodzisz?
 - Jak się tu znalazłeś/znalazłaś?
 - Co czujesz?

5. Na koniec poproś, by każda grupa opowiedziała, kogo i jaką historię przedstawiała, oraz żeby streściła jej przebieg.

UWAGA! Gdy wszystkie pomniki zostaną już przedstawione, poproś osoby uczestniczące o strzepnięcie z siebie roli, tak aby powróciły do siebie i osadziły się w tu i teraz. Wyjście z roli jest bardzo istotne. Jeśli wszyscy tego nie zrobią, niektóre osoby mogą pozostać w rolach, co może szkodliwie wpłynąć na nie same oraz na proces edukacyjny.

6. Zapytaj osoby uczestniczące:

- Jak się czuliście/czułyście w tych rolach?
- Czy było wam trudno wczuć się w sytuację drugiej osoby, wyobrazić ją sobie?
- Czy tak właśnie mogą się czuć osoby z doświadczeniem uchodźczym i migracyjnym?
- Czy chcielibyście/chciałybyście czuć się tak na co dzień?

Krok 4. Ewaluacja. Słowo-klucz (5 minut)

- Rozdaj młodym ludziom po jednej kartce papieru. Poproś, aby napisali na niej jedno słowo (słowo-klucz), które odda to, czego się dzisiaj nauczyli i co czuli. Słowo nie musi zajmować całej kartki, może zostać jakoś ozdobione.
- Po zakończeniu pracy przez wszystkie osoby zachęć uczniów i uczennice do podzielenia się swoimi słowami-kluczami i rozwinięcia tego, co się za nimi kryje.

UWAGA! Nie oceniaj słów-kluczy. Są one graficznym wyrazem doświadczeń i wiedzy osób uczestniczących. Nawet jeśli ktoś użyje słowa-klucza, które wydaje się niezwykle w danej sytuacji, np. „akwamaryna”, dopytaj, co za tym słowem stoi, czego reprezentacją jest dla danej osoby. Możesz się bardzo zdziwić (i zachwycić), słysząc wytłumaczenie.

WARSZTAT 2.

UCHODŹCY I UCHODŹCZYNIE W POLSCE

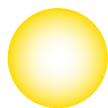
PO ZAJĘCIACH UCZEŃ/UCZENNICA:

- ✂ potrafi przedstawiać swoje zdanie i argumenty w sposób rzeczowy i z szacunkiem dla opinii innych oraz krytycznie analizować informacje;
- ✂ jest bardziej otwarty/a i empatyczny/a w stosunku do sytuacji uchodźców i uchodźczyń, migrantów i migrantek;
- ✂ zna regulacje prawne odnoszące się do problematyki uchodźstwa i migracji obowiązujące w Polsce;
- ✂ ma wiedzę na temat sytuacji uchodźców i uchodźczyń w Europie oraz w Polsce;
- ✂ zna procedurę nadawania ochrony międzynarodowej w Polsce.

CZAS TRWANIA: 90 minut

MATERIAŁY:

- ✂ akty prawne (Załącznik 3.);
- ✂ rozmowy z osobami, które złożyły wniosek o ochronę międzynarodową na granicy Brześć-Terespol (Załącznik 4.);
- ✂ film *Dotyczy/nie dotyczy: system w moim życiu*,
<https://www.youtube.com/watch?v=fG5BBsKa49Y> (dostęp 20.08.2020);
- ✂ kartki typu post-it;
- ✂ długopisy;
- ✂ flipchart i markery lub tablica i kreda.

Krok 1. Argumenty za i przeciw (30 minut)¹

Ideą tego ćwiczenia jest pokazanie osobom w nim uczestniczącym, że istnieją różne perspektywy i stanowiska dotyczące przyjmowania uchodźców. Mają one podstawy w odmiennych sposobach myślenia, czasem w różnicach światopoglądowych. Często wynikają z niewiedzy lub z kierowania się stereotypami. Celem tego zadania nie jest wywołanie dyskusji na temat przyjmowania uchodźców.

Kluczowymi kompetencjami rozwijanymi w ramach tego ćwiczenia będą empatia i umiejętność oddzielenia osoby od poglądu. Celem zadania jest pokazanie, że mimo różnych poglądów osoby uczestniczące w rozmowie mogą dyskutować, współpracować i wzajemnie się szanować.

Podczas warsztatów uczennice i uczniowie nie mogą czuć, że narzuca się im „jedyny słuszny pogląd”. Warsztat ma być przestrzenią dyskusji, ścierania się poglądów w bezpiecznej przestrzeni, sprzyjającym środowisku. Będzie także próbą obalenia stereotypów oraz mitów dotyczących uchodźczyń i uchodźców.

1. Rozdaj uczestnikom i uczestnikom zajęć karteczki (minimum cztery) i długopisy. Poproś, aby każda osoba zapisała na karteczkach argumenty za oraz przeciw przyjmowaniu uchodźców. Młodzi ludzie mogą wykorzystywać wiedzę z poprzednich ćwiczeń/filmików/prezentacji oraz własne doświadczenia i intuicję.
2. Na jednej karteczce może znajdować się tylko jeden argument. To, jakiego będzie on rodzaju (za czy przeciw), zależy od osoby piszącej. Zbierz karteczki od uczniów i uczennic.
3. Następnie przy pomocy taśmy malarskiej podziel przestrzeń ściany (bądź flipchartu albo tablicy) na dwie części. Na jednej przyklej karteczki za, a na drugiej – przeciw. Odczytaj wszystkie argumenty na głos. Zaproponuj klasie ich pogrupowanie i przyporządkowanie do następujących kategorii:
 - oparte na stereotypach i mitach;
 - troska;
 - konflikt wartości;
 - wynikające z obowiązującego prawa.

Jeśli zdaniem młodych ludzi liczba kategorii jest niewystarczająca, mogą zaproponować własne.

4. Zachęć osoby uczestniczące w zajęciach do dyskusji:
 - Dlaczego karteczek X jest więcej?
 - Co może kierować ludźmi, którzy chcą/nie chcą przyjmować uchodźców/uchodźczyń do swojego kraju?
 - Od czego mogą zależeć nasze poglądy na temat uchodźców/uchodźczyń i ich przyjmowania do kraju?

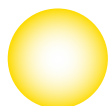
¹ Alternatywą dla tego zadania może być Krok 2. ćwiczenia *Zrozumieć inną osobę*, w: Stowarzyszenie Amnesty International, *Szanuj moje prawa, szanuj moją godność. Moduł IV – prawa uchodźców, uchodźczyń, migrantów i migrantek*, 2018, s. 60, https://amnesty.org.pl/wp-content/uploads/2019/09/Amnesty_modul-4-prawa-uchodzcow-uchodzczyn.pdf, dostęp: 20.08.2020.

UWAGA! Może się zdarzyć, że w trakcie dyskusji padną twierdzenia będące przejawami mowy nienawiści. Zadaniem osoby prowadzącej jest natychmiastowa reakcja na tego typu wypowiedzi i jasne określenie ich jako krzywdzących i niedopuszczalnych.

Mowa nienawiści to zgodnie z definicją Komitetu Ministrów Rady Europy z 1997 roku „wszelkie formy wypowiedzi, które podżegają, szerzą, promują lub usprawiedliwiają nienawiść rasową, ksenofobię, antysemityzm oraz inne formy nienawiści opartej na nietolerancji, w tym nietolerancję wyrażoną przez agresywny nacjonalizm, etnocentryzm, dyskryminację oraz wrogość wobec mniejszości, imigrantów i osób o pochodzeniu imigranckim”.

Wypowiedzi tego typu są wynikiem istnienia stereotypów oraz narastających uprzedzeń wobec pewnych grup społecznych i mniejszości (np. osób nieheteroseksualnych); prowadzą do ich utrwalania, odczuwania ludzi oraz – w niektórych przypadkach – do przestępstw z nienawiści.

Jeśli ktoś w klasie posługuje się mową nienawiści, osoba prowadząca musi niezwłocznie i zdecydowanie zareagować, gdyż takie zachowanie stwarza zagrożenie m.in dla poczucia bezpieczeństwa w całej grupie i utrwała szkodliwy dyskurs.

Krok 2. Na granicy (30 minut)

1. Podziel klasę na mniejsze grupy. Każdej grupie przydziel wyciąg z aktów prawnych (Załącznik 3.) oraz jedną z dwóch rozmów, które badaczki Amnesty International przeprowadziły z osobami wnioskującymi o nadanie statusu uchodźcy (SU) w 2016 roku (Załącznik 4.) na przejściu granicznym Brześć-Terespol na granicy Białorusi z Polską. Od marca do września 2016 roku do przejścia granicznego Brześć-Terespol przyjeżdżało dziennie nawet 200 osób w celu złożenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej.
2. Daj grupom kilka minut na zapoznanie się z materiałem. Następnie poproś, aby każda grupa odpowiedziała na pytania:
 - Dlaczego bohaterka historii zdecydowała się na ucieczkę ze swojego kraju?
 - Czy waszym zdaniem na polskiej granicy została potraktowana zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa?
 - Czy waszym zdaniem, zgodnie z przepisami prawa, polskie władze powinny nadać tej kobiecie status uchodźcy?
3. Zaproś grupy do dzielenia się treścią rozmów i swoimi odpowiedziami na pytania.
4. Następnie zadaj wszystkim osobom dodatkowe pytania:
 - Co was zaskoczyło w tej historii?
 - Co was szczególnie poruszyło?
 - Co waszym zdaniem można by zrobić w takiej sytuacji?
5. Poinformuj młodzież o sytuacji na przejściu granicznym Brześć-Terespol.

Brześć-Terespol – granica bezprawia

Każdego dnia na przejściu granicznym w Terespolu pojawiają się cudzoziemcy bez dokumentów uprawniających do wjazdu na teren Polski. Podobnie jak bohaterki naszego ćwiczenia stają przed funkcjonariuszami polskiej Straży Granicznej i krótko opisują, co zmusiło ich do opuszczenia krajów pochodzenia. Są wśród nich osoby, które uciekają przed prześladowaniami, przemocą i torturami, są kobiety z dziećmi. W Polsce chcą znaleźć schronienie, ubiegają się tu o nadanie statusu uchodźcy. Prawo do złożenia wniosku gwarantują cudzoziemcom artykuł 56. ustawy 2. Konstytucji Rzeczypospolitej Polski oraz prawo międzynarodowe. Jednak funkcjonariusze Straży Granicznej nagminnie ignorują relacje o prześladowaniach, zagrożeniu życia i bezpieczeństwa. Zamiast tego stwierdzają w notatkach, że cudzoziemcy deklarowali ekonomiczne przyczyny wjazdu do Polski. W 2017 roku Europejski Trybunał Praw Człowieka wydał szereg zarządzeń tymczasowych nakazujących polskim władzom nieodsyłanie cudzoziemców na Białoruś i przyjmowanie od nich wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej. Jednak polskie władze nie wykonały tych poleceń. Również z orzecznictwa polskich sądów wynika, że procedura odmowy wjazdu na teren Polski jest prowadzona w sposób nieprawidłowy, a notatki służbowe sporządzane przez Straż Graniczną nie mogą być traktowane jako prawidłowe udokumentowanie przebiegu rozmów pomiędzy funkcjonariuszami a cudzoziemcami. Aby zaprotestować przeciwko tej sytuacji, najważniejsze organizacje w Polsce, które działają na rzecz uchodźców i migrantów, postawiły przy przejściu granicznym w Terespolu ogromny napis: „PRZEPRASZAMY – GRANICA PRAW CZŁOWIEKA”. W ten symboliczny sposób organizacje przepraszają uchodźców za łamanie praw człowieka przez polskie władze.

Więcej informacji o sytuacji na granicy Brześć-Terespol znajdziesz na stronach:

- <https://amnesty.org.pl/tam-i-z-powrotem-brzesc-terespol/> (dostęp 20.08.2020);
- <https://amnesty.org.pl/granica-praw-czlowieka-przepraszamy/> (dostęp 20.08.2020).

Krok 3. Z Czeczenii do Polski – film (15 minut)

1. Poinformuj uczestników i uczestniczki zajęć, że zaraz obejrzą filmik *Dotyczy/nie dotyczy: system w moim życiu*, będący efektem projektu realizowanego z udziałem młodych uchodźców i uchodźczyń, głównie z Czeczenii. Następnie wyświetl materiał.
2. Po projekcji porozmawiaj z uczniami i uczennicami na temat tego, co myślą o filmie i jakie uczucia w nich wywołał:
 - O czym śpiewają bohaterowie i bohaterki filmu?
 - Dlaczego waszym zdaniem bohaterowie/bohaterki zdecydowali się na właśnie taką formę wyrazu?
 - Czy w Polsce uchodźcom/uchodźczyniom oraz migrantom/migrantkom żyje się łatwo?
 - Czy znacie takie osoby osobiście?

Krok 4. Podsumowanie (10 minut)

Zaproś klasę do rundy końcowej. Zapytaj młodych ludzi o ich odczucia i wrażenia po zakończonym warsztacie. Zapytaj także o to, czy są gotowi zaangażować się w działanie na rzecz pozytywnej zmiany i zorganizować jakieś wydarzenie lub akcję. Pamiętaj, aby samemu/samej też wziąć udział w rundzie i podzielić się z swoimi osobistymi spostrzeżeniami i odczuciami. Podkreśl swoją gotowość do wsparcia młodzieży w realizacji działania, zaznaczając, że nie wykonasz go bez ich zaangażowania.

WARSZTAT 3.

UWAGA, AKCJA!

PRZYGOTOWANIE AKCJI W OBRONIE PRAW UCHODźCÓW I UCHODźCZYŃ

PO ZAJĘCIACH UCZEŃ/UCZENNICA:

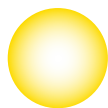
- ✂ potrafi przedstawiać swoje zdanie i argumenty w sposób rzeczowy, szanując opinie innych, i krytycznie analizować informacje;
- ✂ potrafi planować i realizować wydarzenia;
- ✂ zna przepisy dotyczące organizacji zgromadzeń publicznych.

CZAS TRWANIA: 90 minut

MATERIAŁY:

- ✂ przykłady możliwego zaangażowania na rzecz uchodźców/uchodźczyń: <https://amnesty.org.pl/jak-mozna-witac-uchodzcow/> (dostęp 20.08.2020);
- ✂ flipchart;
- ✂ markery.

Niezwyczajnie ważnym elementem działań aktywistycznych jest przeprowadzenie akcji, która będzie angażować młodzież szkolną lub społeczność lokalną. Prawdziwa zmiana zaczyna się od działania! Dzięki temu warsztatowi aktywność na rzecz zmiany podjęta przez grupę będzie efektywniejsza. Osoba prowadząca powinna inspirować uczestników i uczestniczki zająć do zaangażowania i moderować dyskusję, ale w żadnym wypadku nie krytykować pomysłów młodych ludzi.

Krok 1. Analiza zasobów i zagrożeń (20 minut)

Zaproponuj całej grupie organizację ich własnej akcji. Inicjatywa może się odbyć w przestrzeni szkoły bądź w społeczności lokalnej. Kiedy grupa wyrazi chęć przeprowadzenia akcji, pierwszym krokiem jest sprawdzenie istniejących zasobów i ewentualnych zagrożeń dla jej organizacji. W tym celu przeprowadź grupę przez analizę SWOT. Narysuj na tablicy/flipcharcie dwie przecinające się linie/osie, tak aby powstały cztery mniej więcej równe ćwiartki. Każdej z powstałych w ten sposób ćwiartek przypisz kolejno litery: S, W, O, T. Następnie poproś grupę o wspólne wypełnienie tabeli. Liczy się każdy zasób i każde zagrożenie!

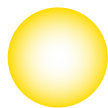
SWOT jest techniką heurystyczną pozwalającą wyszczególnić posiadane zasoby oraz istniejące zagrożenia. Skrót jest akronimem.

Strengths – mocne strony wewnątrz grupy, np. umiejętności, wiedza. (Co już mamy?)

Weaknesses – słabe strony wewnętrzne, deficyty wiedzy, braki kompetencyjne. (Czego nam brakuje?)

Opportunities – zewnętrzne szanse i zasoby, np. znajomości, partnerstwo z organizacjami. (Kto nam może pomóc?)

Threats – zagrożenia z zewnątrz, np. niesprzyjający klimat polityczny, potencjalne ataki, hejt. (Co/kto może nam przeszkodzić?)

Krok 2. Burza pomysłów i obranie celu (30 minut)

1. Zastanów się razem z grupą, jakie działania warto podjąć – w tym celu dobrze jest przeprowadzić burzę pomysłów. Najlepiej wyznacz kogoś do zapisywania pomysłów na tablicy/flipcharcie. Mogą to być nawet dwie osoby, które będą „wyłapywać” pomysły.

Bardzo ważne jest, aby na tym etapie nie krytykować pojawiających się pomysłów i wygenerować ich jak najwięcej. Czas na konstruktywną krytykę przyjdzie później. Teraz zgasi ona tylko entuzjazm i zmniejszy motywację do działania.

2. Kiedy na tablicy/flipcharcie znajdzie się już spora liczba pomysłów, a osoby uczestniczące w zajęciach zatwierdzą je jako ostateczne, można rozpocząć dyskusję na temat możliwości realizacji poszczególnych działań.

W tym celu warto:

- Odwołać się do metody SMART i przedstawić ją uczestnikom i uczestniczkom zajęć.
- Sprawdzić, czy jakieś pomysły można ze sobą połączyć.
- Zastanowić się, czy jakieś pomysły można zrealizować w mniejszej/większej skali.
- Sprawdzić, czy wszystkie pomysły są zgodne z prawem.

SMART – koncepcja z obszaru zarządzania, określająca charakterystykę dobrze sformułowanego celu/dobrze zaplanowanego działania.

Specific – konkretny, jednoznacznie sformułowany.

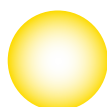
Measurable – mierzalny, łatwo określić stopień jego realizacji.

Achievable – osiągalny/możliwy do osiągnięcia; cel nie może być zbyt ambitny (ani zbyt prosty).

Relevant – istotny/wartościowy dla osób go realizujących, ale także wnoszący coś dla podmiotów, których ma dotyczyć.

Time-bound – określony czasowo; czas na realizację poszczególnych etapów działania jest precyzyjnie określony.

3. Po sprawdzeniu akcji metodą SMART oraz ewentualnym połączeniu kilku pomysłów należy zapisać konkretny pomysł na akcję.

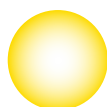
Krok 3. Diabeł tkwi w szczegółach (30 minut)

1. Po wybraniu najlepszego zdaniem grupy działania przyszedł czas na określenie, co będzie potrzebne do przeprowadzenia akcji i jakimi materiałami dysponuje grupa. Koordynuj pracę młodych ludzi; konkretnymi pytaniami nakierowuj ich na to, jak od pomysłu przejść do jego realizacji w określonym czasie. Pomocne mogą się okazać pytania:
 - Jakie materiały będą nam potrzebne?
 - Jakimi materiałami już dysponujemy? (Np. mazaki, pędzle, kamery).
 - Co możemy od kogoś pożyczyć lub wynająć?
 - Czy mamy jakieś fundusze? Czy możemy zdobyć środki finansowe? Jakież?
 - Jakim zespołem dysponujemy? Ile osób z grupy może się realnie zaangażować w działanie, a ile tylko wesprzeć planowanie?
 - Kogo można zaprosić? (Goście/media).
 - Co jest prawnie wymagane do realizacji pomysłu? Od kogo uzyskać niezbędne pozwolenia? (Od dyrekcji/policji/urzędu miasta bądź gminy).²
 - Kto nam będzie potrzebny? Jakie role należy obsadzić? (Aktorzy/modele/inne funkcje). Kto jest za co odpowiedzialny? Kto będzie koordynował przygotowaniami, a kto realizował poszczególne etapy akcji i zadania?
 - Do kiedy należy zrealizować akcję? Jaki jest deadline?

² Warto zapoznać się z przepisami dotyczącymi zgromadzeń. Znajdziesz je w przewodniku Stowarzyszenia Amnesty International *Prawo o zgromadzeniach. Przewodnik po podstawowych prawach i obowiązkach osób uczestniczących w zgromadzeniach publicznych*, <https://amnesty.org.pl/wp-content/uploads/2019/02/prawa-demonstrantow.pdf?fbclid=IwAR00OSjmWdgByO90FmoH1SunygPWslQ514AT-j2-l86E4y8DrLiR-9annsA>, dostęp: 20.08.2020.

- Jak będziemy się komunikować? (Facebook/maile itp.).
- Kiedy będziemy się spotykać? (Przerwy/koło wolontariatu itp.).

Uczniowie i uczennice koniecznie muszą się podzielić zadaniami. Jeśli w grupie nie ma osób chętnych do realizacji danych zadań, należy z nich zrezygnować. Przykładowo jeśli nikt nie chce zaprojektować ulotki ulotek lub ich dystrybuować, oznacza to, że są one zbędne.

Krok 4. Ewaluacja akcji

Po zakończeniu akcji warto przeprowadzić z grupą ewaluację całego procesu planowania i realizacji, aby następnym razem działać jeszcze sprawniej. Ewaluacja jest ważnym elementem w procesie uczenia się, gdyż pozwala wyciągać wnioski i korygować działania na podstawie doświadczenia całej grupy. Ewaluację można przeprowadzić, stosując ponownie analizę SWOT: S – mocne strony wydarzenia; O – co jeszcze można dodać; W – słabe strony wydarzenia; T – konsekwencje zaniedbanych działań.

Autor: Filip Jach

ZAŁĄCZNIKI

WARSZTAT 1. ZJAWISKO UCHODŹSTWA NA ŚWIECIE

Załącznik 1. Sylwetki uchodźców i uchodźczyń

Rodzina 11-letniej Balqees al-Jawaresh pochodzi z miejscowości Al-Malha w południowo-zachodniej Jerozolimie. Obecnie żyje w obozie Aida, na Zachodnim Brzegu, gdzie przebywa ponad 3300 uchodźców i uchodźczyń palestyńskich, którzy/które są pod ochroną specjalnej agendy ONZ (UNRWA).

© Tanya Habjouqa/NOOR

Sarah Mardini ma 24 lata, urodziła się w Damaszku, z którego uciekła w 2015 roku. Umiejętność pływania pozwoliła jej przeżyć i ocalić życie 18 innych uchodźców, którzy razem z nią zmierzali łodzią do greckiego wybrzeża. Sarah zamieszkała w Berlinie, gdzie rozpoczęła studia, ale postanowiła wrócić na grecką wyspę Lesbos, by dalej pomagać uchodźcom. Z powodu swojej działalności usłyszała w Grecji zarzuty ułatwiania nieregularnego wjazdu i szpiegostwo.

© Private

Sokhina Khatun ma 90 lat, pochodzi z ludu Rohingja, przebywa w obozie dla uchodźców w Bangladeszu.

© Amnesty/Reza Shahriar Rahman

Rahaf ma 25 lat, pochodzi z Syrii, mieszka w Londynie. Rahaf i jego rodzina otrzymali wsparcie w ramach programu społecznego sponsoringu, dzięki któremu udało im się bezpiecznie dotrzeć do Wielkiej Brytanii.

© Amnesty International (Photo: Richard Burton)

Rania Mustafa Ali ma 22 lata, jest aktywistką i dziennikarką. Pochodzi z Syrii, bezpieczną przystań znalazła w Austrii. W Wiedniu ma nowy dom, mieszka tu i studiuje.

© Amnesty International (Photo: Andrew Prior)

Gyan obecnie mieszka w Niemczech; wraz ze swoją rodziną odbyła niebezpieczną podróż z Syrii przez Turcję do Grecji, gdzie przetrwała w trudnych warunkach w obozie dla uchodźców. W końcu, dzięki programowi łączenia rodzin, cała jej rodzina znalazła nowy dom w Dolnej Saksonii.

© Amnesty International (Photo: Andrew Prior)

Amal jest Syryjką palestyńskiego pochodzenia, przebywa w obozie dla uchodźców na wyspie Lesbos w Grecji.

© Yara Boff Tonella

Henry uciekł z Hondurasu, szuka schronienia w Meksyku. Powiedział badaczom Amnesty International, że już co najmniej osiem razy był deportowany z Meksyku. Władze imigracyjne wciąż ignorują jego doniesienia o zagrożeniu w kraju pochodzenia.

© Amnesty International/Sergio Ortiz

Załącznik 2. Historie uchodźców i uchodźczyń

ADA – PODRÓŻ Z NIGERII DO LIBII I DO WŁOCH

Dotarliśmy do Libii w maju. Jacyś ludzie porwali nas i zamknęli w dużym domu w Sabah. Powiedzieli, że chcą pieniędzy. Nic już nie miałam. Każdej nocy gwałcili kobiety. Zabierali nas do osobnego pokoju. Uprawdzili więcej osób. Jedna z nowych dziewczyn zapytała, dlaczego ciągle płaczę. Wyjaśniłam, że nie mam jak się stąd wydostać i że jestem tu już od siedmiu miesięcy. Załatwiła dla mnie pieniądze, powiedziała, że razem pojedziemy do Włoch. Przewieziono nas samochodem w inne miejsce, potem musiałyśmy iść wiele godzin w ciemności, aż wreszcie znalazłyśmy się na plaży. Przestraszyłam się, kiedy zobaczyłam morze i łódkę, był to nadmuchiwany ponton. Popychano nas, krzyczano: „Wsiadać, wsiadać!”. Ponad sto osób płynęło tym pontonem, było nam bardzo niewygodnie. Dotarłam do Włoch dwa dni później. Nie wiem, jak to się w ogóle udało. Płakałam, kiedy uratowali nas Włosi. Wszyscy przeżyliśmy. Kiedy dotarliśmy do portu w Crotone, zobaczyłam mnóstwo policjantów. Wpadłam w popłoch. Zabrano nas stamtąd autokarem do innego ośrodka, gdzie spędziłam cztery dni. Żołnierze pilnowali, by nikt nie uciekł. Potem kolejnym autokarem pojechaliśmy do ośrodka w Bari. W obu miejscach pytano mnie o imię, nazwisko i narodowość, ale nie potrafiłam odpowiedzieć. Nie pamiętałam nawet imion rodziców. Wreszcie opowiedziałam moją historię i pobrano moje odciski palców. Teraz staram się o ochronę. Podoba mi się moje obecne życie – nikt mnie nie prześladowa, ale często myślę o rodzicach. Chcę zostać we Włoszech. Chcę się nauczyć włoskiego. Kocham tutejszych ludzi.

Źródło: Amnesty International, *Libya: Refugee Women at Risk of Gender Based Violence*, <https://www.amnesty.ie/libya-refugee-women-risk-gender-based-violence/>, dostęp: 26.03.2019.

AWAD, FAIRUZ I ICH DZIECI – PODRÓŻ Z SYRII DO JORDANII

Syryjska rodzina zamieszkała w jordańskim obozie dla uchodźców Zaatari. Ośmioletnia córka Awada i Fairuz, Sarah, otrzymała tam od organizacji pozarządowej opiekę lekarską, protezę nogi oraz kule. Jednak rodzina była prześladowana przez obozową „mafię”, bo, zdaniem Awada, pochodzili z innej części Syrii niż większość osób w obozie. Awad usłyszał, że on i jego rodzina mają się wynieść, gdyż w przeciwnym razie przestępcy spalą ich przyczepę. Mężczyzna zgłosił pogróżki na policji, ale odmówiono mu pomocy, gdyż funkcjonariusze z zasady nie wkraczają na teren ośrodka. Syryjczyk zgłosił też sprawę przedstawicielom Organizacji Narodów Zjednoczonych. Ostatecznie zapłacił przemytnikom ludzi 150 dinarów jordańskich (około 212 dolarów), by wywieźli go razem z rodziną z obozu. Obecnie mieszkają w dwupokojowej piwnicy. Płacą 150 dinarów czynszu miesięcznie. Nie uzyskali certyfikatu ministerstwa spraw wewnętrznych, więc nie mają dostępu do usług publicznych. Awad mówi: „Kiedy tu przyjechaliśmy, nie mieliśmy żadnych ONZ-owskich papierów, nawet kuponów żywnościowych. Po trzech miesiącach zostałem zarejestrowany i zaczęliśmy dostawać kupony. Przez pierwsze trzy miesiące umieraliśmy. Ludzie z Emiratów trochę nam pomagali. Dostawaliśmy 150 dinarów miesięcznie, potem już tylko 100 dinarów. Teraz nie mamy żadnych pieniędzy. Chciałem się zarejestrować w organizacjach charytatywnych, ale nie miałem certyfikatu ministerstwa spraw wewnętrznych. Więc zostały tylko kupony żywnościowe. Nasze dzieci nie mogły chodzić do szkoły. Potrzebujemy nowych dokumentów tożsamości, innych niż te, które mieliśmy w Zaatari. W Zaatari dzieci chodziły do szkoły przez trzy miesiące”.

Źródło: Stowarzyszenie Amnesty International, *Jordania: uchodźcy syryjscy nie mają dostępu do pomocy medycznej*, <https://amnesty.org.pl/jordania-uchodźcy-syryjscy-nie-mają-dostępu-do-niezbędnej-pomocy-medycznej/>, dostęp: 18.08.2020.

DIANA – PODRÓŻ Z HONDURASU DO MEKSYKU

Wyjechałam z Hondurasu w 2004 roku, bo członkowie gangu zabili mojego brata. Udałam się do środkowego Meksyku. Podróżowałam na dachu pociągu towarowego jadącego w stronę granicy ze Stanami Zjednoczonymi [pociągi takie określa się mianem „Bestii” z powodu niebezpieczeństw, z jakimi wiąże się podróż]. Zostałam w Meksyku. W 2007 roku zgwałcono mnie i zaszłam w ciążę. Człowiek, który mnie zgwałcił, był handlarzem narkotyków. Mój gospodarz chciał mnie mu sprzedać. Do gwałtu doszło, kiedy próbowałam uciec. Po tym, jak okazało się, że jestem w ciąży, poszłam do władz imigracyjnych. Odesłano mnie do Hondurasu. Tam urodziłam mojego syna. Przyjaciele pomogli mi wymknąć się niepostrzeżenie ze szpitala. Miesiąc później znowu musiałam uciekać, bo byłam w niebezpieczeństwie. Zostawiłam syna u matki. Pojechałam autokarem przez Gwatemalę do Meksyku. Mieszkałam na południu kraju do 2015 roku. Pracowałam w kuchni. Potem jednak w okolicy pojawił się przemytnik ludzi. Przestraszyłam się, że jest powiązany z gangiem, który zabił mojego brata. W lutym tamtego roku wyjechałam więc dalej na północ, gdzie miałam przyjaciół. Sprowadziłam z Hondurasu synka. Próbowałam pojechać jeszcze dalej, ale władze Meksyku zatrzymały mnie w punkcie kontrolnym po drodze. Mnie i mojego synka zabrano do ośrodka dla imigrantów w stolicy. Złożyłam podanie o azyl u meksykańskiej Agencji do spraw Uchodźców (COMAR). Podanie zostało odrzucone. Nie chciałam się odwoływać od tej decyzji, bo oznaczałoby to, że musielibyśmy spędzić jeszcze więcej czasu w ośrodku. Tak więc we wrześniu 2015 r. znowu deportowano mnie do Hondurasu, tym razem samolotem. W marcu 2016 roku znalazłam pod drzwiami list od gangu. Pisali, że wiedzą, gdzie jestem, i zabiją mnie oraz każdego, kto ze mną będzie. Trzy dni później przed domem, w którym mieszkalam, pojawił się podejrzany samochód. Sąsiedzi powiedzieli mi potem, że pytał o mnie jakiś człowiek będący pod wpływem narkotyków. Groził, że mnie zabije. Spakowałam się i wyjechałam do Meksyku. Podróżowałam z moją siostrą i z kobietą imieniem Raquel [imię zmienione], Honduranką, którą poznałam w ośrodku dla imigrantów. Chciałyśmy wyskoczyć z pociągu w Zacatecas (w środkowym Meksyku), ale pociąg jechał za szybko i nie dałyśmy rady. W Chiapas, w południowym Meksyku wszystkie trzy zostałyśmy zgwałcone. Szłyśmy szosą, kiedy spotkałyśmy jakiegoś chłopaka, który powiedział, żebyśmy skróciły, bo niedaleko jest punkt kontrolny. Skróciłyśmy, ale krótko potem pojawili się dwaj mężczyźni z maczetami. Złapali nas, zmusili, żebyśmy położyły się twarzą do ziemi. Zniważali nas i obmacywali. Jeden z nich zgwałcił moją siostrę, potem Raquel, a na końcu mnie. Miał zasłoniętą twarz. Ukradli nam też 3,5 tysiąca pesos. W lipcu dotarłam do ośrodka dla uchodźców w północnym Meksyku. Zgłosiłam gwałt w biurze specjalnego prokuratora do spraw migrantów. Znowu wystąpiłam o azyl. Obecnie pracuję tu w fabryce, a mój synek mieszka z moją matką w Hondurasie.

Źródło: Amnesty International, *Central America: Refugee Women Face Risks of Exploitation and Gender Based Violence*, <https://www.amnesty.ie/central-america-refugees-women-face-risks-exploitation-gender-based-violence/>, dostęp: 17.08.2020.

CASTRO – PODRÓŻ Z SUDANU DO CZADU, LIBII I WŁOCH

19-letni Castro uciekł, kiedy sudański rząd zaatakował cywilów w Darfurze. Zginęli wówczas jego dwaj bracia i ośmioletnia siostra. Trafił do ośrodka w Touloum w Czadzie, gdzie głodował, bo ograniczano dostawę żywności i wody. Postanowił znów uciec. Przejechał całą Libię i w lipcu 2016 roku dotarł do Włoch. „Przytłynąłem łodzią z Libii. Uratował nas duży niemiecki statek. Zabrali nas do portu w Bari [...]. Stamtąd grupami po 22 osoby autokary zawiozły nas na komisariat. Trwało to może 45 minut. [...] Policjanci chcieli pobrać nasze odciski palców. Odmówiłem, podobnie jak inni, więc mnie zabrali, bili mnie pałkami w plecy i prawy nadgarstek. W pokoju było 10 policjantów w mundurach. Ktoś trzymał moje ręce za plecami, ktoś inny trzymał mnie za twarz. Bili mnie może przez 15 minut. Potem użyli paralizatora, przyłożyli mi go do piersi i włączyli prąd. Upadłem. Nie straciłem przytomności, ale nie mogłem się ruszać. Wtedy wzięli moje odciski palców. Widziałem, że biją kolejną osobę. Ktoś mówił mi, że jego też razili prądem. W końcu wyrzucili mnie na ulicę, powiedzieli, żebym sobie poszedł, gdzie chcę. Zostałem tam przez trzy dni, bo prawie w ogóle nie mogłem się ruszać”.

Źródło: Stowarzyszenie Amnesty International, *Włochy: Bicie i bezprawne deportacje uchodźców i migrantów pod naciskiem UE*, <https://amnesty.org.pl/wlochy-bicie-i-bezprawne-deportacje-uchodzcow-i-migrantow-pod-naciskiem-ue/#>, dostęp: 18.08.2020.

WARSZTAT 2.

UCHODŹCY I UCHODŹCZYNIE W POLSCE

Załącznik 3. Akty prawne

KONWENCJA GENEWSKA

Żadne Umawiające się Państwo nie wydali lub nie zawróci w żaden sposób uchodźcy do granicy terytoriów, gdzie jego życiu lub wolności zagrażałoby niebezpieczeństwo ze względu na jego rasę, religię, obywatelstwo, przynależność do określonej grupy społecznej lub przekonania polityczne.

KONSTYTUCJA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Art. 56.

1. Cudzoziemcy mogą korzystać z prawa azylu w Rzeczypospolitej Polskiej na zasadach określonych w ustawie.
2. Cudzoziemcowi, który w Rzeczypospolitej Polskiej poszukuje ochrony przed prześladowaniem, może być przyznany status uchodźcy zgodnie z wiążącymi Rzeczpospolitą Polską umowami międzynarodowymi.

POWSZECHNA DEKLARACJA PRAW CZŁOWIEKA

Artykuł 2.

Każdy człowiek posiada wszystkie prawa i wolności zawarte w niniejszej Deklaracji bez względu na jakiejkolwiek różnice rasy, koloru, płci, języka, wyznania, poglądów politycznych i innych, narodowości, pochodzenia społecznego, majątku, urodzenia lub jakiegokolwiek innego stanu. Nie wolno ponadto czynić żadnej różnicy w zależności od sytuacji politycznej, prawnej lub międzynarodowej kraju lub obszaru, do którego dana osoba należy, bez względu na to, czy dany kraj lub obszar jest niepodległy, czy też podlega systemowi powiernictwa, nie rządzi się samodzielnie lub jest w jakikolwiek sposób ograniczony w swej niepodległości.

Artykuł 3.

Każdy człowiek ma prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa swej osoby.

Artykuł 6.

Każdy człowiek ma prawo do uznawania wszędzie jego osobowości prawnej.

Artykuł 7.

Wszyscy są równi wobec prawa i mają prawo, bez jakiegokolwiek różnicy, do jednakowej ochrony prawnej. Wszyscy mają prawo do jednakowej ochrony przed jakąkolwiek dyskryminacją, będącą pogwałceniem niniejszej Deklaracji, i przed jakimkolwiek narażeniem na taką dyskryminację.

Artykuł 8.

Każdy człowiek ma prawo do skutecznego odwoływania się do kompetentnych sądów krajowych przeciw czynom stanowiącym pogwałcenie podstawowych praw przyznanych mu przez konstytucję lub przez prawo.

Artykuł 9.

Nikogo nie wolno samowolnie aresztować, zatrzymać lub wygnać z kraju.

Artykuł 13.

1. Każdy człowiek ma prawo swobodnego poruszania się i wyboru miejsca zamieszkania w granicach każdego Państwa.
2. Każdy człowiek ma prawo opuścić jakikolwiek kraj, włączając w to swój własny, i powrócić do swego kraju.

Artykuł 14.

1. Każdy człowiek ma prawo ubiegać się o azyl i korzystać z niego w innym kraju w razie prześladowania.

Artykuł 15.

1. Każdy człowiek ma prawo do posiadania obywatelstwa.
2. Nie wolno nikogo pozbawiać samowolnie obywatelstwa ani nikomu odmawiać prawa do zmiany obywatelstwa.

Artykuł 30.

Żadnego z postanowień niniejszej Deklaracji nie można rozumieć jako udzielającego jakiegokolwiek Państwu, grupie lub osobie jakiegokolwiek prawa do podejmowania działalności lub wydawania aktów zmierzających do obalenia któregokolwiek z praw i wolności zawartych w niniejszej Deklaracji.

Załącznik 4. Rozmowy z przejścia granicznego Brześć-Terespol

I ROZMOWA

Kobieta

Kraj pochodzenia: Republika Czecheńska

Kobieta jest medyczką, ma trójkę dzieci i słabosłyszacego męża. W Czechenii pozostali jej rodzice. Cała rodzina była prześladowana z powodu przynależności brata kobiety do grupy partyzantów/bojówkarzy sprzeciwiających się rządowi prezydenta Ramzana Kadyrowa.

Jeden z jej braci zaginął i nie wiadomo, co się z nim dzieje. Drugi przystąpił do partyzantów, ukrywał się w lesie. Pewnego dnia przyszedł do domu siostry po lekarstwa. Prawdopodobnie sąsiedzi donieśli policji o tym, że jej rodzina pomaga partyzantom/bojówkarzom.

Mąż został porwany i pobity, jak mówi kobieta – przez ludzi Kadyrowa. Pobicie spowodowało trwałe uszczerbek na zdrowiu – mąż słabo słyszy. Żona zdołała go wykupić. Zaproponowano im współpracę – mieli wydać ukrywających się partyzantów, jeśli ci znów się z nimi skontaktują. Kobieta i jej rodzina nie czuli się bezpiecznie i zdecydowali się opuścić Czechenię. Wyjechali w nocy, nikomu nie mówiąc dokąd. Udali się do Brześcia przy granicy białorusko-polskiej, by złożyć wniosek o ochronę międzynarodową w Polsce. Rodzina przebywała w Brześciu dwa miesiące, wynajmowała tam mieszkanie. Wniosek o ochronę międzynarodową został przyjęty dopiero przy 22. próbie. Wcześniej Straż Graniczna zwracała ich z przejścia granicznego.

W Brześciu także nie czuli się bezpiecznie, musieli parę razy zmienić mieszkanie, bo „prześladowali ich agenci federalni”. Najmłodsze dziecko zachorowało na zapalenie płuc – dziewczynka musiała być hospitalizowana. Pobyt w szpitalu był bezpłatny przez pierwsze pięć dni, potem kobieta musiała sama zająć się chorą córką.

II ROZMOWA

Kobieta

Kraj pochodzenia: Republika Czecheńska

Kobieta wraz z mężem i czwórką dzieci uciekła z Czechenii. Trzech jej braci zostało zabitych. Czwarty brat zaginął 10 lat temu. Pewnego dnia do jej domu przyszedł mężczyzna, który podał się za jej zaginionego brata. Kobieta go nie poznała; próbował potwierdzić swoją tożsamość, opowiadając o ich rodzicach. Mężczyzna systematycznie przychodził do jej domu po jedzenie i lekarstwa. Sąsiedzi donieśli na policję, że kobieta pomaga bratu bojówkarzowi.

Od tego czasu do jej domu zaczęły przychodzić różne osoby, z różnych grup: „W nocy do domu przychodzili zamaskowani ludzie, dzieci bardzo się bały, syn do tej pory ma traumę z tego powodu”. Cała rodzina otrzymywała groźby, mąż został porwany i pobity, znalazła go nieprzytomnego pod domem. Mężczyzna nie może mówić, miał złamaną nogę.

Z powodu sytuacji z bratem kobieta nie mogła nigdzie znaleźć pracy, szukała zajęcia jako sprzątaczką i kucharką, ale nikt nie chciał jej zatrudnić. W końcu cała rodzina zdecydowała się opuścić Czechenię, sprzedali dom i wyjechali do Białorusi, z której chcieli się przedostać do Polski.

Cała rodzina wynajmowała pokój w Brześciu przy granicy z Polską przez trzy miesiące i starała się złożyć wniosek o ochronę międzynarodową.

Udało się dopiero podczas 19. próby. Jak twierdzi kobieta, za każdym razem przedstawiała Straży Granicznej tę samą historię: mówiła o prześladowaniach w Czeczeni, że są uchodźcami politycznymi, że nękają ich „ludzie Kadyrowa”. Według kobiety w czasie wcześniejszych prób funkcjonariusze Straży Granicznej pytali: „Myślisz, że jestem głupi? Dlaczego nie uciekacie do Turcji, Białorusi albo Rosji?”. Kobieta odpowiedziała, że zrobienie wizy i wyjazd do tych krajów nie jest możliwy i że w tych miejscach nie jest bezpiecznie: „Tylko w Polsce jest bezpiecznie”. Zapytali: „Co będziesz robić w Polsce?”. Odpowiedziała, że będzie pracować, na co oni odparli, że w Polsce nie ma pracy, i zawrócili ją z przejścia granicznego. Kobieta nie wie, dlaczego dziś udało jej się złożyć wniosek, dlaczego dziś Straż Graniczna ją przepuściła.